

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Soğuk Savaş döneminde Batılı ülkeler ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve onun etkisindeki Doğu Bloku ülkeleri arasında bir diyalog platformu tesis etmek, Avrupa'nın güvenliği ile ilgili anlaşmazlıklara çözüm yolları aramak ve katılımcı devletler arasında karşılıklı işbirliğini artırmak amacıyla kurulmuştur. 90'lı yılların başlarında Doğu Blokunun yıkılışı ve akabinde AGİT'in kurumsallaşması sonucunda insani boyut konuları örgütün gündeminde ön sıralara yükselmiştir. Aslen bir güvenlik teşkilatı olan AGİT'in insani boyut konularını gündemine alması "*Kapsamlı Güvenlik Konsepti*" adı verilen güvenlik politikasının sonucudur. Kapsamlı güvenlik konseptine göre güvenliğin 3 boyutu vardır. Bu boyutlar:

- Askeri ve Siyasi Boyut
- Ekonomik ve Çevresel Boyut
- İnsani Boyut'tur.

Kapsamlı güvenlik konsepti, güvenliğin yalnızca askeri ve siyasi boyutlardan oluşmadığı anlayışı üzerine kuruludur. Buna göre, ekonomik ve çevresel boyut ile insani boyutlar da güvenliğin ana unsurlarıdır. Bu itibarla; insan haklarına riayet edilmeyen ve hukuk devleti, özgür ve adil seçimler ile medya ve ifade özgürlüğü gibi evrensel değerlerin geçerli olmadığı bir ortamda güvenliğin tam anlamıyla sağlanmayacağı kabul edilmektedir.

AGİT içerisinde insani boyutun ağırlığının artması, bu konuların devletlerin içişleri kapsamında olduğu ve diğer devletlerin bu hususlara müdahalede bulunmaması gerektiği eleştirilerini gündeme getirmiştir. Bu eleştirilere rağmen, katılımcı devletler tarafından 1990'lı yılların başında insani boyut konularının uluslararası nitelikte olduğu hususunda ittifaka varılmıştır. Bu itibarla; 1991 yılında Moskova'da toplanan İnsani Boyut Konferansı'nın sonuç bildirgesinde, insani boyut ile ilgili konuların uluslararası meseleler olup, devletlerin içişleri olarak değerlendirilemeyeceği vurgulanmıştır. Sonuç bildirgesinin giriş bölümünde; "*Katılımcı Devletler, insan hakları, temel hürriyetler, demokrasi ve hukuk devletinin uluslararası meseleler olduğunun ve bu temel hak ve*

The Organization for Security and Cooperation of Europe (OSCE) was established in order to create a dialogue platform between the Western Countries, Soviet Union and the countries under influence of the latter, to search for solutions regarding the security of Europe and to enhance the mutual cooperation between the participating states. In the early 1990s, human dimension topics rose to the forefront of the OSCE's agenda as a result of the collapse of the "Iron Curtain" and immediately afterwards the institutionalization of the organization. Bringing human dimension topics in the agenda of the OSCE, which is primarily a security organization, is the consequence of "*Comprehensive Security Concept*". Pursuant to the comprehensive security concept, security consists of three dimensions. These dimensions are as follows:

- Politico-Military Dimension
- Economic and Environmental Dimension
- Human Dimension

Comprehensive security concept is based on the understanding that security does not only consist of politico-military dimension. According to this concept, both economic and environmental and human dimensions are the core elements of the security. In this respect, in the situations where fundamental human rights are not taken into consideration and the universal values such as rule of law, free and fair elections, freedom of speech and media are not implemented properly, it is admitted that security cannot be provided properly.

The increase of the influence of the human dimension topics in the OSCE's agenda brought some criticisms that these topics should be considered as internal affairs of the states and other states should not intervene in these types of issues. Despite these criticisms, participating states reached a consensus on the international character of human dimension topics in early 1990s. As a result of this consensus, in the Final Declaration of the Moscow Human Dimension Conference convened in 1991, it was highlighted that the human dimension topics are regarded as international affairs and they cannot be considered

hürriyetlere saygının uluslararası düzenin temellerini oluşturduğunun altını çizerek. Katılımcı Devletler, Avrupa Güvenlik İşbirliği Konferansı'nın insani boyut alanında üstlendiği yükümlülüklerin tüm üye devletlerin doğrudan ve yasal ilgi alanına girdiğini ve ilgili devletin münhasıran iç işini oluşturmadığı hususunu koşulsuz ve geri dönüşsüz olarak ilan ederler." denilmek suretiyle insani boyut ile ilgili konuların uluslararası mahiyeti hakkındaki tartışmalar sona erdirilmiştir.

1991 Moskova İnsani Boyut Konferansı'ndan sonra AĞIT bünyesinde gerçekleştirilen başka zirve ve toplantılarda da insani boyut konularının uluslararası nitelikte olduğu yönünde kararlar alınmıştır. 1996 yılında Lizbon'da gerçekleştirilen AĞIT Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi neticesinde kabul edilen Lizbon Belgesinde, 1999 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonucunda kabul edilen Avrupa Güvenlik Şartı Belgesinde ve 2010 yılında Astana gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonucu kabul edilen Astana Deklarasyonunda da insani boyut konularının uluslararası niteliğinin altı defaatle çizilmiştir. Bu belgelerden, ülkemizin ev sahipliği yapması nedeniyle bizim için ayrı bir önemi olan 1999 İstanbul Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonucunda 19 Kasım 1999 tarihinde kabul edilen Avrupa Güvenlik Şartı'nın "Ortak Temellerimiz" Başlığı altındaki ikinci Bölümünde; "Üye devletler AĞIT kural ve ilkelerinin uygulanması bakımından birbirlerine karşı sorumlu oldukları gibi vatandaşlarına da hesap verebilmelidirler. Bu yükümlülükler ortak kazanımlarımızı teşkil ederler; bu nedenle devletlerin münhasıran bir iç işi olarak kabul edilemez, diğer devletlerin yakın ve meşru ilgisine konu teşkil ederler." denilmek suretiyle insani boyut konusundaki söz konusu anlayış teyit edilmiştir.

as internal affairs of the states. In the preamble of the Final Document, it is stated as follows: "The participating States emphasize that issues relating to human rights, fundamental freedoms, democracy and the rule of law are of international concern, as respect for these rights and freedoms constitutes one of the foundations of the international order. They categorically and irrevocably declare that the commitments undertaken in the field of the human dimension of the CSCE are matters of direct and legitimate concern to all participating States and do not belong exclusively to the internal affairs of the State concerned."

In other summits and meetings within the scope of the OSCE which were convened after the Moscow Human Dimension Conference, several other decisions were taken regarding the international character of the human dimension topics. In the Lisbon Document, which was adopted in 1996 Lisbon Summit of the Heads of State or Government of the OSCE Participating States, In the Charter For European Security, which was adopted in 1999 Istanbul Summit of the Heads of State or Government of the OSCE Participating States and In the Astana Declaration, which was adopted in 2010 Astana Summit of the Heads of State or Government of the OSCE Participating States, the international character of the human dimension topics was emphasized again. In the Second Chapter named "Our Common Foundations" of the Charter for European Security, adopted on 19 May 1999 in Istanbul Summit of the Heads of State or Government of the OSCE Participating States, which has a particular importance for us because of hosting the summit in our country, the afore-mentioned notion about human dimension topics was confirmed by stating as follows: "Participating States are accountable to their citizens and

AĞIT katılımcı devletleri insani boyut konularının uluslararası niteliği hususunu hüküm altına almakla yetinmemiş, katılımcı devletlerdeki insani boyut konularını gözlemlenmek ve örgütün gündemine getirmek için de çeşitli mekanizmalar öngörmüşlerdir. Söz konusu mekanizmalar genel olarak “*İnsani Boyut Mekanizmaları*” olarak adlandırılmaktadır. 1989 yılında gerçekleştirilen Viyana Toplantıları’nda kabul edilen 4 mekanizma bu anlamda ilk olma özelliğini taşımaktadır. 1990 Kopenhag ve 1991 Moskova İnsani Boyut Konferanslarında yapılan bazı değişiklikler ile güncellenen bu mekanizmalara “*Viyana Mekanizmaları*” adı verilmektedir. Bu mekanizmalar, insani boyut konularında diğer katılımcı devletlerden gelen bilgi taleplerine 10 gün içerisinde cevap verilmesi, birinci aşamanın yetersiz kaldığı durumlarda talep üzerine bir hafta içerisinde karşılıklı toplantı düzenlenmesi, herhangi bir katılımcı devletin toplantılar sırasında konuşulan konular da dahil olmak üzere insani boyuta ilişkin konuları diplomatik kanallar vasıtasıyla öteki katılımcı devletlerin dikkatlerine sunması ve son olarak mekanizma kapsamında tartışılan insani boyuta ilişkin konuların AĞIT toplantılarında gündeme getirilmesi şeklinde özetlenebilir.

1991 yılında Moskova’da yapılan İnsani Boyut Konferansı’nda, Viyana Toplantıları ile geliştirilen İnsani Boyut Mekanizmalarına yeni eklemeler yapılmıştır. “*Moskova Mekanizmaları*” olarak adlandırılan bu araçlar; belirli bir sorunun çözümü için katılımcı devletler arası arabulucuk ve dostça girişim hizmeti sunan uzmanların görevlendirilmesi ve belirli şartlar altında ilgili devletin rızası aranmaksızın, bir insani boyut sorununu tespiti ve mevcut durumun ortaya çıkarılması için raportör görevlendirilmesidir. Moskova mekanizması bugüne kadar yalnızca 7 kez kullanılmıştır.

İnsani boyut mekanizmaları ve insani boyutun giderek artan ağırlığına rağmen AĞIT kararlarının hukuki bağlayıcılığının olmaması, söz konusu kararlara uymamanın herhangi bir yaptırımının bulunmaması ve alınan kararların yalnızca “*siyasi bağlayıcılığı*” olan taahhütler olarak nitelendirilmesi AĞIT’in etki ve gücünü sınırlandırmaktadır. Buna rağmen, AĞIT’in aslen bir diyalog platformu olarak kurgulanmış bir yapı olması karşısında ise söz konusu kararların yalnızca siyasi olarak bağlayıcı olması, örgütün kuruluş amacına ve işleyişine daha uygun düşmektedir.

responsible to each other for their implementation of their OSCE commitments. We regard these commitments as our common achievement and therefore consider them to be matters of immediate and legitimate concern to all participating States.”

The OSCE Participating States not only settled the international character of human dimension topics but also established mechanisms for monitoring human dimension situations in the participating states and bringing them on the agenda of the organization. These mechanisms are generally called as “*Human Dimension Mechanisms*”. The first mechanisms in this scope were the four instruments adopted in 1989 Vienna Meetings. These instruments, which were updated in 1990 Copenhagen and 1991 Moscow Human Dimension Conference, are called as “*Vienna Mechanisms*”. These instruments are responding to the request for information of another participating state in 10 days regarding human dimension topics; holding bilateral meetings upon request within one week in case of insufficiency of the first step bringing situations and cases to the attention of other participating states through diplomatic channels and providing information about the topics discussed within the scope of the mechanism at the meetings of the OSCE.

In 1991 Moscow Human Dimension Conference, new additional instruments were added to the human dimension mechanism developed by Vienna Meetings. These instruments, named as *Moscow Mechanisms*, are assignment of experts for providing mediation and friendly initiative towards solving a particular problem and assignment of rapporteurs under some certain conditions for determining a human dimension problem and uncovering the current situation without the consent of the State concerned. Moscow Mechanisms were used 7 times until today.

Despite the increase of the influence of the human dimension and human dimension mechanisms, lack of legal binding aspect of the OSCE decisions, lack of sanctions in case of any violation of these decisions and the characterization of these decisions as “*politically binding commitments*”, restricts the power and influence of the organization. Nevertheless, in the face of the fact that the OSCE is originally structured as a platform for dialogue, the politically-binding effect of the decisions of OSCE is more appropriate for the organization’s purpose and functioning.